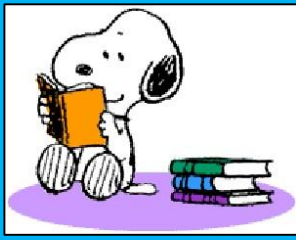

 Kosztópulosz Andreász	Mottó: „A legnehezebben megérthető dolog a világon a jövedelemadó.” Albert Einstein	Kulcsfogalmak: elsődleges bevételek, adónem, jövedelemfüggő v. autonóm, közvetett v. közvetlen, progresszív- degresszív- lineáris, kötelező v. diszkrécionális, elsődleges egyenleg	 ≈ 30 perc
--	---	---	--

A fiskális rendszer főbb bevételei és kiadásai¹

Az állam feladatainak ellátásához szükséges elsődleges bevételek közgazdasági szempontból az alábbi kategóriákba sorolhatók:

1. adójellegű bevételek;
2. nem adójellegű bevételek;
3. állami vagyonhoz kapcsolódó bevételek;
4. adományok, segélyek és egyéb bevételek.

Az egyes csoportok közötti elhatárolás alapját egyrészt a bevételek keletkezéséhez vezető jogviszony vagy gazdasági esemény, másrészt az esedékes bevétel mértékének megállapítása közötti különbség jelenti.

1. Adójellegű bevételek

Az adójellegű bevételek közé tartoznak:

- az adók;
- az állami monopóliumokból származó bevételek (pl. szerencsejáték);

¹ Az olvasólecke Vigvári A. (2008): *Pénzügy(rendszer)tan* (Akadémiai Kiadó, Bp.) és Benczes I. – Kutasi G. (2010): *Költségvetési pénzügyek* (Akadémiai Kiadó, Bp.) valamint Botos K. – Schlett A. – Halmosi P. (2009): *Államháztartástan* c. tankönyvének felhasználásával íródott.

- a vámok;
- a társadalombiztosítási járulékok.

A modern piacgazdaságok államháztartási bevételeinek döntő részét (80-90 %-át) az adójellegű bevételek csoportja teszi ki. Mindezek közös jellemzője, hogy a befizetésre összegekkel szemben semmilyen azonnali, közvetlen ellenszolgáltatás sem áll. (A járulékok esetén jövőbeli vagy feltételhez kötött ellentételezés létezik ugyan, de ez semmiképp sem közvetlen és főleg nem azonnali.) Ezen bevételek az állami kényszeren alapulnak, ezért ezeket közjogi bevételeknek is hívjuk.

2. Nem adójellegű bevételek

Ebbe

a csoportba tartoznak:

- az illetékek,
- a használati díjak,
- a bírságok.

Az illetékek és a díjak közös jellemzője, hogy valamely államigazgatási vagy egyéb államháztartási szolgáltatás igénybevételéhez kapcsolódnak. Ugyanakkor összegük – közgazdasági értelemben – nem tekinthető az igénybe vett szolgáltatás árának. A térítési díjak esetén viszont a szolgáltatás költsége, vagy annak egyes elemei a díjkalkuláció részét képezik, bár ezekkel együtt más – pl. szociális – szempontok is szerepet kaphatnak.

3. Az állami vagyonnal kapcsolatos bevételek

Az állami vagyonnal kapcsolatos államháztartási bevételek alapvetően két forrásból származhatnak. Az elmúlt évtizedek magyar gyakorlata szempontjából kiemelkedő, de már csak rövid időhorizontú bevételeket jelentenek a privatizációból az államháztartás finanszírozására fordított összegek. A másik bevételi forrás a tartósan – részben vagy egészben – állami tulajdonban lévő vállalkozások profitja egy részének osztalékként, vagy az állami vagyon utáni részesedésként való befizetése a költségvetésbe, esetleg más államháztartási alrendszerhez.

4. Adományok, segélyek és egyéb bevételek

Ebbe a csoportba tartoznak a különféle nemzetközi szervezetektől államháztartási célokra kapott segélyek, az állampolgárok vagy a gazdálkodó szervezetek által ilyen célokra teljesített felajánlások,

adományok. Ez utóbbiak a központi költségvetés esetében elenyészők, ugyanakkor egy-egy kisebb önkormányzatnál, egészségügyi, szociális vagy oktatási intézménynél komoly jelentőséggel bírhatnak.

A fentiekén túlmenően **finanszírozási jellegű bevételnek** tekinthető a **hitelfelvétel**, ami egyrésztől tartós forrása nem lehet a kormányzati kiadásoknak, ráadásul közgazdasági értelemben a hitelállomány „negatív vagyont” jelent.

Az állami feladatok megvalósítása szempontjából legfontosabb bevétel típust az adók jelentik, mivel a szükséges források nagy része az adókból származik. **Az adó jogszabályi előírásokon alapuló – egyszerű vagy folyamatos – fizetési kötelezettség, melynek mértékét az állam – közjogi alapon – egyoldalúan állapítja meg, az adózónak nincs joga visszatszolgáltatás követelésére.** Az adó amellet, hogy a különböző állami funkciók ellátásának fő bevételi forrása, szabályozó, ösztönző funkciókat is ellát. E funkciók függnnek a gazdaság szerkezetétől, amelyek ellátását – a gazdaság adott szerkezete mellett – az adók sokfélesége képes biztosítani. Az **adónemek** különböző adótárgyak, adóalanyok, adófizetők és adóalapok kombinációjából képzett konstrukciók. Így például egy adónem a hazai adórendszerben: a személyi jövedelemadó. Az alkalmazott adónemek összessége, az adóztatás jogának a központi és az alsóbb kormányzati szintek közötti megoszlása, az adók beszedésének módja, technikái együttesen jelentik az **adórendszert**. Az adórendszer része az adóigazgatást, ellenőrzést végző **adóhatóság**.

Adózási technikák

Láttuk, hogy a pénzügyi rendszer részét képezik a működtetése során alkalmazott technikák is, ami jól megfigyelhető az adórendszer esetén.

Az adózás ismert technikái: az **önadózást** (az adóalany maga vallja be és fizeti be az adót, pl. általános forgalmi adó), az **adó levonást** (a jövedelmet kifizető gazdálkodó szerv vonja az adót és fizeti be, pl. személyi jövedelemadó-előleg levonása), az **adókivetést** (ekkor az adóhatóság állapítja meg az adót, valamilyen dokumentum, nyilvántartás alapján, pl. gépjárműadó), vagy a feltételes adó megállapítás (ruling). A feltételes adó megállapítás lényege, hogy az adózó kérésére az adóhatóság állapítja meg egy adott (jellemzően nagyobb összegű) tranzakcióval járó adókötelezettség mértékét. Ez előnyös lehet mind az adóhatóság, mind az adózó számára: az előbbinek biztosítja az adott tranzakcióból befolyó adóbevételt, míg az utóbbinak biztonságot és garanciát jelent.

Az adóztatás elvi lehetőségei, a lehetséges adónemek bemutatásával láthatóvá válnak az adórendszer „építőkövei”. Az adóztatás kapcsolódhat a jövedelmek keletkezéséhez, felhasználásához. Ezek a **jövedelemfüggő adók**. A jövedelemfüggő adók lényege, hogy ezekből származó bevétel a gazdaság növekedésétől, a makroszintű jövedelem alakulásától közvetlenül függ. A jövedelemfüggő adók lehetnek közvetlen és közvetett adók. A **közvetlen adók** esetében az adóalany és az adófizető megegyezik. A közvetlen adó alapja lehet jövedelem, vagyon. **Közvetett adók** esetében az adótárgy valamilyen tranzakció, az adóalany és az adófizető nem egyezik meg. Mindkét említett típusra jellemző, hogy a makroszintű jövedelemtől függ a belőlük származó bevétel.

Az adók másik nagy csoportját **az autonóm adók** alkotják, amelyek nem függenek a gazdaságban zajló jövedelemtermelési és -felhasználási folyamatoktól. Ilyen például a vagyonhoz kapcsolódó adóztatás. A teljes vagyon megadóztatása általában kivételes helyzetekben szokásos (egyszeri vagyonadó), de szinte mindenütt alkalmazzák a vagyon tulajdonváltozásának (elidegenítés, öröklés) adóztatását.

Léteznek olyan adórendszerek, amelyekben a vagyon növekedésére vetnek ki adót.

Tudta?

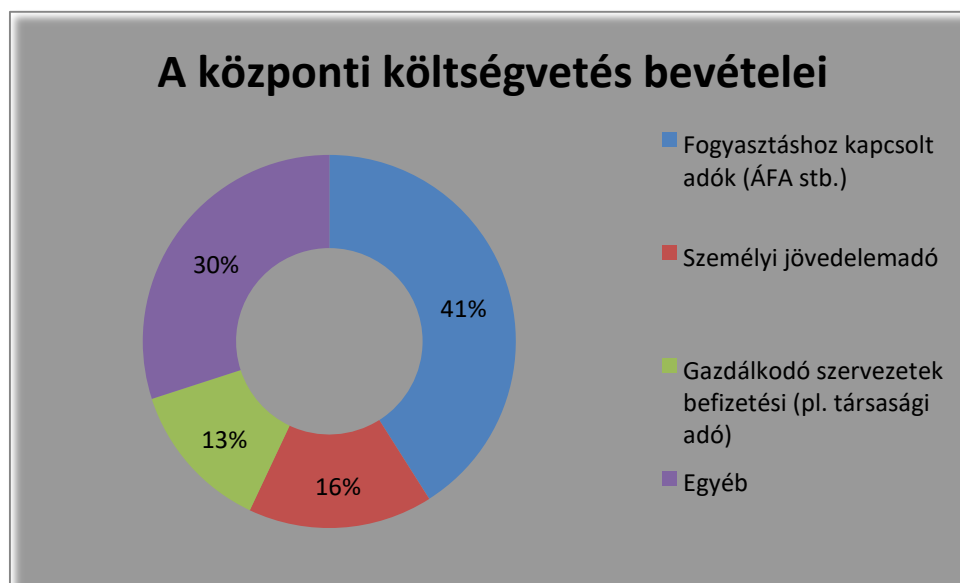
Az autonóm adók egyik formája: a fejadó. Az elnevezés a török hódoltság időszakára vezethető vissza. A török Porta évenként összeírta az adózókat, és szigorúan behajtották a fejadót. Eszerint mindenki adóköteles volt, akinek a fejbősege egy bizonyos méretet elért.

A jövedelemtől függő adó lehet progresszív, degresszív vagy lineáris. **Progresszív adózás** esetén a magasabb jövedelmi sávokban nagyobb, az alacsonyabb jövedelmi sávokban kisebb az adókulcs. **Degresszív (regresszív) adózáskor** fordított a helyzet: a magasabb jövedelmi sávokban egyre kisebbek az adókulcsok. A **lineáris adózás** során egységes az adókulcs.

Az adó alanya lehet természetes vagy jogi személy. Eszerint vannak **lakossági adók** (pl. jövedelemadó) és **vállalati adók** (pl. nyereségadó).

A központi költségvetés legnagyobb bevételei az adókból származnak és a költségvetés terheinek nagy részét a **lakosság viseli**. A legnagyobb tétel a fogyasztási és forgalmi adók beszedéséből származik, s mivel az ilyen fajta adók jellemzője az, hogy azt mindig a végső felhasználó fizeti meg, így az ilyen jellegű befizetések nagy részét is a háztartások teszik meg. További nagy adóbevételt jelent a jövedéki

termékek adóztatása és a személyi jövedelemadók beszedése. A bevételekhez természetesen a vállalati szféra is hozzájárul a társasági adók különböző formákban történő befizetésével.

Megjegyzés: a 2017. évi előirányzat alapján számolt megoszlás

Az adóztatás jogosultsága szerint megkülönböztetünk központi és helyi adókat. A **központi adók** esetében az adók alapjának, mértékének, fizetési idejének megállapítása, valamint beszedése az államigazgatás központi szerveinek feladata, a **helyi adók** esetében ezeket a feladatokat az önkormányzatok látják el.

Az államháztartás **kiadási oldala** alapvetően különböző termékek, szolgáltatás és eszközök megvásárlásából vagy finanszírozásából, valamint közvetlen pénzbeli támogatások és bérjellegű kifizetésekből áll, továbbá ide tartoznak az államadósság után kifizetett kamatok is. A kiadási tételeket úgy is szemlélhetjük, hogy ezek egy része **magánkiadásokat helyettesít** (pl. tankönyvtámogatás, szociális segély stb.). Más részük olyan szolgáltatásokat hoz létre, amelyek a **háztartások részére közvetlenül** (pl. közbiztonság, iskolai oktatás stb.) **vagy közvetve**, a vállalati szektoron keresztül (pl. kutatás-fejlesztés) eredményez hasznosságot.

Az államháztartási kiadások jelentős részét többnyire a **közfizetési kiadások** bizonyos körének (oktatás, egészségügy, szociális ellátórendszer) és ezek eszközigényének finanszírozása és a pénzbeli támogatások emésztik fel. Ezen kívül a közalkalmazotti és köztisztviselői bérek, az állami

10. lecke A fiskális rendszer főbb bevételei és kiadásai

beruházásokkal kapcsolatos kiadások meghatározóak még, illetve az államadósság magas szintje esetén a kamatfizetési kötelezettség is jelenthet nagy terhet.

A kiadásokat természetük szerint is osztályozhatjuk, megkülönböztetve a **kötelező jellegű kiadásokat** és a **diszkrécionális kiadásokat**. Az első esetben a kormánynak nincs mozgástere az adott kiadási tétel nagyságát illetően, mert azt egy korábbi törvény rögzítette. Ilyen kiadási tétel például a nyugdíjki fizetés. A jóléti kiadások sajátossága, hogy ha egyszer megítélte azokat valamely kormányzat, akkor visszavonásukkor komoly politikai ellenállásra számíthatnak a politikusok. A diszkrécionális kiadások ugyanakkor többnyire olyan költségvetési kiadások, amiket az éves költségvetési vita során határoz meg a kormányzat. Ilyen tételek lehetnek egyebek mellett az oktatásra, a kutatás-fejlesztésre vagy a lakástámogatásokra fordított kiadások.

Az **államháztartás egyenlegét** a pozitív előjelű bevételek és a negatív előjelű kiadások összege adja. A gyakorlatban előfordulhat:

- **nullszaldó**, vagyis egyensúly
- **többlet** (szufficit), amikor is a bevételek meghaladják a kiadásokat, és $\square$ **hiány**

(deficit), amikor a kiadásokat nem fedezik a bevételek.

A költségvetés egyenlege azonban többértelmű fogalom, attól függően, hogy miként definiáljuk az alapjául szolgáló tételek körét. A legátfogóbb koncepció **az államháztartás teljes egyenlege**, amely az összes bevételi és kiadási tétel különbsége. A hiány ilyen értelemben az államháztartás teljes finanszírozási igényét mutatja meg.

Ennél szűkebb fogalom az ún. **elsődleges egyenleg**, amely figyelmen kívül hagyja a kamatkiadásokat. Az elsődleges egyenleget azért érdemes figyelemmel kísérni, mert ebből következtethetünk a jelenbeli és jövőbeli kiigazítási lehetőségekre, ugyanis a kamatkiadás tipikusan olyan tétel, ami csak rendkívül szűk keretek között változtatható.

A költségvetési deficit mindig az adott évre értelmezendő, **flow jellegű** tétel. A hiány finanszírozására az állam hitel felvételére kényszerül, ez a legtöbb esetben kötvénykibocsátással történik meg. Ha azonban egy költségvetés évről évre hiányt termel, akkor folyamatosan újabb és újabb hitelek felvételére kényszerülhet. Az évről-évre halmozódó deficitok kumulált összegét nevezzük **államadósságnak** és stock jellegű mutatóval számszerűsítjük. Előfordulhat olyan eset is, amikor az államadósság oly mértéket ölt, hogy a költségvetés azért lesz deficit, mert a hitelfelvétel után fizetendő kamatokat már

10. lecke A fiskális rendszer főbb bevételei és kiadásai

nem tudja az állami bevételekből teljesíteni. Ha olyan folyamatok indulnak be, amelyek azt a jelenséget erősítik és az trendszerűvé válik, akkor beszélünk az államok szintjén **adósságcsapdáról**.

További érdekes információk a témában

Érdemes felkeresni a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) honlapját, ahol rengeteg érdekes és hasznos információt lehet találni a hazai adónemekről: **www.nav.gov.hu**

Magyarország költségvetését a költségvetési törvény tartalmazza. Érdemes belenézni a 2017. évi költségvetésbe, amiről a Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről szóló 2016. évi XC. törvény rendelkezik.

Ellenőrző kérdések:

1. Milyen kategóriákba sorolhatók az állam feladatainak ellátásához szükséges elsődleges bevételek közgazdasági szempontból?
2. Milyen típusú bevételek tartoznak ☐ adójellegű bevételek;
 - nem adójellegű bevételek;
 - állami vagyonhoz kapcsolódó bevételek; ☐ adományok, segélyekés egyéb bevételek körébe, és mivel jellemezhetők az egyes kategóriák?
3. Határozza meg az adó, az adónem és az adórendszer fogalmát!
4. Milyen adózási technikákat ismer?

5. Milyen az egyes adókatóriák relatív súlya a magyar költségvetésben?
6. Milyen tételek tartoznak a költségvetés kiadásai körébe?
7. Mi a különbség a kötelező és a diszkrecionális kiadási tételek között?
8. Elviekben milyen lehet egy költségvetés egyenlege?
9. Mit jelent a költségvetés elsődleges egyenlege?
10. Mi a különbség a deficit és az államadósság között?
11. Mit jelent az adósságcsapda?

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
KÖZGAZDÁSZ KÉPZÉS
TÁVOKTATÁSI TAGOZAT
LECKESOROZAT
COPYRIGHT © SZTE GTK 2017/2018

A LECKE TARTALMA, ILLETVE ALKOTÓ ELEMEI ELŐZETES,
ÍRÁSBELI ENGEDÉLY MELLETT HASZNÁLHATÓK FEL.

JELLEN TANYAG
A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEMEN KÉSZÜLT
AZ EURÓPAI UNIÓ TÁMOGATÁSÁVAL.
PROJEKT AZONOSÍTÓ: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE